

Združenie pre tradičnú hudobnú kultúru

PRO MUSICA o.z.

Združenie výskumných a odborných pracovníkov pracujúcich vo výskume tradičnej hudobnej a tanečnej kultúry sa obracia na Vás so žiadosťou o pomoc a spoluprácu pri záchrane kultúrneho dedičstva.

Predkladáme návrh na záchranu – uchovanie – sprístupnenie audiovizuálnych zbierok z výskumu ľudovej hudobnej a tanečnej kultúry na Slovenska.

• • •

Zbierkový fond tvorí:

Etnomuzikologické pracovisko pri SAV, jeho vedeckí a odborní pracovníci realizovali v rokoch 1950 – 2005 štátom financovaný výskum ľudovej hudobnej a tanečnej kultúry Slovenska. Pre pôvodne vedecký účel zbierali piesne, hudbu, tance a zvyky. Ako výskumnú metódu používali záznam na 16 mm film, televízny záznam, magnetofónový záznam a fotografiu.

Výskum na Slovensku sa konal v 679 obciach (ako prvotný a návratný výskum)

U Slovákov:	v Maďarsku	66 obciach
	v Juhoslávii	10 obciach
	v Poľsku	2 obciach
	v Rumunsku	3 obciach
	v Česku	1 obec
	Spolu:	761 obciach

Zbierka je uložená na nasledovných nosičoch:

1) 16 mm filmy a televízne záznamy:

Spolu uložené v zbierke	671 jednotiek (do roku 2005)	
Z toho vlastná výroba	509 jednotiek,	
Vlastná výroba nosič - 16 mm film	343 jednotiek,	cca 6400 min.
Vlastná výroba - televízny záznam	166 jednotiek.	cca 7300 min.
Cudzia výroba – kópie z SF, TV, OU	162 jednotiek.	

2) Zvukové záznamy:

Celostopý, dvojstvý, štvrtstvý magnetofónový záznam, DAT záznam a záznam na 16 mm magnetfilm.

Spolu uložené v zbierke:	4052 jednotiek	
Vlastná výroba	3390 jednotiek	cca 152 520 min
Cudzia výroba (Slov. rozhlas, Stračina)	649 jednotiek	
Neidentifikované	13 jednotiek	

Ing. Miroslav R. Dauko - predseda • PRO MUSICA o.z. • Ul. Karvaša a Blahovca 164, 038 61 Vrútky

IČO: IČO 42137055 • Regis: MVSР VVS/I900/90-33020

Mail: dewek@orangemail.sk • www.ethnomusicology.eu • Tel.: 0905 210 509

3) Foto – negatív, diapozitív**39 560** fotozáberov**4) Zbierka transkribovaných ľudových****piesní, hry hudobných nástrojov a hudieb****zo záznamov na mg. pásoch zbierky 50 800** kariet**Obsah zbierky:**

Zbierka obsahuje záznamy: piesní, hudby, tanec, zvyky, hudobné nástroje, ich interpretov a výrobcov, ľudové divadlo, bábkové divadlo. Účinkujúci sú zo Slovenska a Slováci v zahraničí.

Záznamovým médium sú:

- 1) 16 mm filmy a rôzne druhy zabezpečovacích a rozmnožovacích materiálov – negatív obrazu, negatív zvuku, duplikačný negatív, duplikačný pozitív, 16 mm magnetické perforované zvukové pásy (ruchy, šumy, hudba),
- 2) zbierka televíznych záznamov na kazetách 3/4" a 1/2" pás: U-matic HB, LB, VHS, Betamax, Video 2000, Betacam, MII, DVcam
- 3) zbierka magnetofónových 1/4" pásov, DAT kaziet.
- 4) zbierka fotografických negatívov a diapozitívov formátov kinofilm a 6x6.
- 5) Zbierka transkribovaných piesní – karty A4 s notovým a textovým záznamom.

Súčasný stav zbierky

V roku 2005 definitívne bolo zlikvidované etnomuzikologické pracovisko v SAV - riaditeľ Lexmann prepustili najprv odborných a potom aj vedeckých pracovníkov, dal zlikvidovať väčšinu nevyhnutnej techniky, ktorá mala umožniť prístup k audiovizuálnej zbierke. Zbierka sa stala **neprístupnou** pre vedeckých výskum, včítane autorov, ktorí zbierku vytvorili. Vedúci pracovníci ústavu sa o zbierku zaujímali len ako príťaž a nikto sa o ňu po odbornej stránke nestaral v zmysle **Európskeho dohovoru o ochrane audiovizuálneho dedičstva**. Pritom je známe, že zbierka od začiatku bola umiestnená v nevyhovujúcich podmienkach. Neuplatňujú sa na ňu postupy, ktoré si vyžaduje archivovanie filmov, televíznych záznamov a zvukových záznamov. Tragické je, že napriek ukončeniu výroby záznamových zariadení na magnetický záznam obrazu, umožňujúcich sprístupnenie obsahu zbierky, doteraz nebol zo strany uchovávateľa zbierky Ústavu hudobnej vedy SAV predložený projekt na jej **záchranu – uchovanie a sprístupnenie**. Dokonca boli snahy zbaviť sa tohto „bremena“ neautorizovaným spôsobom.

Čo malo byť povinnosťou Ústavu hudobnej vedy SAV robiť so zbierkou od roku 1997:

- 1) **Filmová zbierka.** Filmy boli zaznamenávané zvukovou technológiou. Z objektívnych dôvodov sa filmy v dobe vzniku nedali dostať do podoby zvukových dokumentov (kombinované kópie). Bránili tomu kapacity Čs. filmu a Čs. televízie, kde sa tieto procesy mali uskutočniť. Na začiatku tisícročia už bola možnosť (dokonca ju mal aj ústav), filmy digitalizovať a v strižni ako tv. záznam spojiť

obraz so zvukom. S použitím „výrobných listov“ dokument zostrihať, otitulkovať, v tejto forme zdigitalizovať a dáta dať do úložiska SAV. Pracovnú verziu sprístupniť na skúmanie vedeckej komunite záujemcov. Nič z tohto sa nekonalo.

- 2) **Zbierka televíznych záznamov.** Televízne záznamy, ktoré zbierka obsahuje, začínajú rokom 1979. Vzhľadom k nejasnej predpovedi o ich schopnosti prežiť, mal ústav už dávno uvažovať o digitalizácii a dáta deponovať do úložiska SAV. Pracovnú verziu sprístupniť vedeckej komunite a záujemcom na skúmanie. Aj keď tak ústav z rôznych príčin nekonal, mal by sa aspoň postarať o uloženie pásov v takých podmienkach aby čo najdlhšie prežili (prach, degradácia podložky a magnetickej vrstvy, kopír-efekt, atď.). Po správach o ukončení výroby zariadení na zhrávanie tv. záznamu mal sa ústav starať o zachovanie ústavného „parku zariadení“, teda o ich udržiavanie v prevádzkovom stave prípadne generálkovanie, aby sa vôbec dalo pristúpiť k digitalizácii a k obsahu zbierky. Žiaľ ani tu nekonal.
- 3) **Zbierka zvukových záznamov.** Úlohou dobrého správcu malo byť hlavne starať sa o mg. podložku a magnetickej vrstvy (prach, plesne...). Pretáčaním pásov zabrániť kopír-efektom znehodnocujúcim zvukový záznam a samozrejme digitalizovať. Ústav niečo v tejto veci konal, ale len prehratím na CD nosiče. V podstate išlo o to aby sa nepracovalo s originálnym mg. pásom. Na zdigitalizovanie celej zbierky a uloženie dát v úložisku SAV sa dodnes nepomýšľa.
- 4) **Zbierka fotozáberov.** Zbierku cca 40 000 fotozáberov tvorenú od päťdesiatich rokov pri etnomuzikologickom výskume, tú sa podarilo zodpovedným pracovníkom svojim ľahostajným prístupom zašantročiť. **Ústav ju nevlastní!** Pracovník - poverený správca - odišiel do penzie a pred piatimi rokmi umrel no zodpovedných pracovníkov to nevedlo k požiadavke získať zbierku. Vytvorili si alibi, že za to môžu ich predchodcovia. Alebo o zbierke ani nevedeli?
- 5) **Databáza.** Všetky médiá film – tv. záznam – zvukový záznam - foto, **ako vzájomne informačne prepojené médiá** sa mali spracovať do databázy prístupnej pre vedeckých, odborných pracovníkov a zverejniť ich. Ústav to neurobil ani v minimalistickej forme súpisu zbierky a jej zverejnenia. Neuvádza sa ani v ročných vyhodnoteniach ústavu. Pracovník poverený prácou so zbierkou sa venoval radšej svojej kariére a prednáškovej činnosti. O zverejnenie aspoň vo forme súpisov sa postaral web pracovníkov ethnomusicology.eu, ako opatrenie proti plánu zbierku úplne utajiť a znepřístupniť ju verejnosti. Koncom deväťdesiatich rokov ústav objednal vyhotovenie databázy na prednostné spracovanie hudobných nahrávok a rukopisného archívu. Spracovanie obrazových záznamov sa počítalo následne. Nakoniec pre zlú organizáciu práce sa ukázalo, že databázu nemá kto naplniť. K filmom, tv. záznamom, zvukovým záznamom sú k dispozícii **sprievodné textové záznamy** z ich výroby. **Odborné textové záznamy z výskumu** majú v osobnej držbe výskumní pracovníci (pokiaľ ešte žijú). Toto považujeme za obrovskú stratu prvotných a autentických odborných informácií k zbierke. Vôbec sa dodnes neuvažuje o tom, aby po likvidácii pracoviska a odchode vedeckých pracovníkov sprievodný textový materiál k zbierke z terénnych výskumov (poznámky vedeckého charakteru, transkribcie, atď.) aspoň v kópii deponoval v ústave (v blízkosti zbierky).

Samozrejme na toto všetko boli potrebné pracovné sily. Etnomuzikológia mala v stabilnom stave 3 technikov, dvoch odborných pracovníkov a 7 vedeckých pracovníkov. Ak by príchodom riaditeľa Lexmanna v 1997 nebola začala v Ústave hudobnej vedy SAV zámerná (zákerná?) likvidácia etnomuzikológie formou výpovedí zodpovedných pracovníkov za zbierku (bez odbornej náhrady), nedopracovali by sme sa k stavu aký je dnes. Presvedčili sme sa, že v ústave vládne spokojnosť, lebo je všetko dobre zamknuté a v nových skriniach. To že výsledok práce 12 ľudí za 40 rokov je neprístupný a nikto nedokáže povedať v akom je stave, je mimo záujmu zodpovedných.

Myslíme si, že **neostáva veľa času pre záchranu** výsledku výskumnej práce vzdelaných a medzinárodne uznávaných ľudí. Preto sa iniciatívy ujíma zbytok tých, ktorí zbierku tvorili a cítia zodpovednosť, aby nedovolili tejto kultúrnej pamiatke pre ľahostajnosť zodpovedných **zaniknúť**.

Teraz je vhodný čas na záchranu, uchovanie a sprístupnenie zbierky využití ponúkané granty z EHP a spoločnými silami zbierku – **kultúrne dedičstvo zachrániť!!!**

Návrh

Predkladatelia a súčasne tvorcovia zbierky, vedomí si skutočnosti, že ide o **kultúrne dedičstvo veľkej hodnoty**, obracajú sa na vládu, ministerstvo kultúry a štátne a verejné inštitúcie o pomoc **zachrániť – uchovať – sprístupniť** tieto hodnoty.

Navrhovaný postup

Predkladatelia navrhujú nasledovný postup:

1) Digitalizovať jednotlivé fondy:

- Prednostne **digitalizovať fond televíznych záznamov** pre obmedzenú dostupnosť zariadení dnes už sporadicky v 100% kvalite, lebo bola ukončená výroba reprodukčných zariadení. Nosiče sú kazety 3/4" U-matic, HB, LB; ½" VHS; ½" Beta-max, ½" VIDEO 2000, Betacam, MII.
- Digitalizovať 16 mm filmy – ich rozmnožovacie materiály sú nedotknuté (uložené v plast. sáčkoch v papierových škatuliach od roku 1969. O potrebe ich rekonštrukcie budú musieť rozhodnúť príslušní odborníci. U oboch formátov je k dispozícii „Výrobný list“ obsahujúci celú dokumentáciu k výrobe záznamu
- Digitalizovať magnetofónové záznamy. Nosičom sú rôznej značky pásov, ¼" celostopé, polstopé, štvrtstopé a 16mm magnetfilm, DAT kazety. Súčasťou zbierky pásov sú fonotečné listy.
- Digitalizovať zbierku piesní. Tvoria ju karty s notovým zápisom piesne a textom piesne. Podložka je kartón formátu A5 alebo A4 zložený do formátu A5. Texte je po oboch stranách.

2) Zvoliť spôsob zachovania.

Primárne záznamy v zbierke by mal byť uložené v inštitúcii, ktorá sa **o médium vie postarať**. Dôležité je aby sa zbierka „netrhala“ a bola v celá deponovaná na jednom mieste!

Keďže problém digitalizácie svojich fondov rieši aj Filmový ústav a Slovenský rozhlas a iné verejné inštitúcie, mal by sa problém digitalizácie a úložiska zbierky riešiť na centrálnej úrovni. Podľa nášho názoru najvhodnejším pracoviskom na digitalizáciu obrazových záznamov je Filmový ústav.

Veľmi dôležité je **zhromaždiť a digitalizovať aj všetok sprievodný textový materiál** k zbierke: výrobné listy, fonotečné listy a poznámky výskumníkov (niektoré už v SNK). Bez neho je zbierka iba „hĺbou piesku“ o ktorej pôvode, nositeľoch, tvorcoch a lokalitách, čase záznamu sa bude dať len domnievať. Vedecký účel a vzťah k národnej kultúre sa stratí úplne. Ostanú zaujímavé obrázky, hudba a to je všetko!

3) Zvoliť spôsob sprístupnenia.

Rôzne inštitúcie používajú rôzny spôsob sprístupnenia dát odbornej verejnosti. Po ich preskúmaní žiaden v celosti nevyhovuje pre sprostredkovanie takéhoto typu informácií.

Najpriateľnejším modelom pre daný typ informácií disponuje pracovisko SĽUKU – má tezaurus, personál a fungujúci model sprístupnenia pre takto štruktúrovaný obsah.

4) Treba sa rozhodnúť pre alternatívy po digitalizácii.

- **Filmy** boli nakrúcané ako zvukové a v prevažnej miere sú uložené ako dvojpás - film a ¼“ pás - nahrávka s pilotom, alebo iným synchronizačným kódom. Malo by sa rozhodnúť či sa budú rutinne finalizovať ako zvukový film, alebo sa tento proces ponechá na čas podľa záujmu o jednotlivé tituly.
- **Televízne záznamy** sú zvukové, čiastočne aj otitulované (prenosový voz mal titulkovacie zariadenie). Ktoré nie sú otitulované by sa podľa výrobného listu, alebo iného sprievodného textového materiálu mali otitulovať. V oboch prípadoch to predpokladá spracovateľskú kapacitu SĽUKU.

• • •

Keďže nemáme znalosť o tom, že sa niekto mieni o zbierku postarať a získať na to finančné zdroje, naše občianske združenie pracovníkov, ktorí zbierku tvorili, ako nezisková organizácia, sa rozhodla požiadať o grant z vyhlásenej výzvy na predkladanie žiadostí o projekt na podporu obnovy a revitalizácie kultúrneho dedičstva z fondov EHP. (Neuskutočnilo sa).

Našu účasť v projekte a zodpovednosť za jeho naplnenie považujem za núdzové riešenie. Vedomosti o zbierke našim pracovníkom umožňujú ujať sa projektu **ako odborný garant**.

Týmto projektom chceme vyprovokovať štátne a verejné inštitúcie na spoluprácu a pomoc pri realizácii záchrany, uchovania a sprístupnenia tohto kultúrneho dedičstva.

Požiadavky na partnerov pri projektovaní záchrany.

Digitalizácia 16 mm filmov by sa mala realizovať na takom pracovisku, ktoré má aj všetky potrebné formáty tv. záznamu v neopotrebovanom stave (kazety 3/4“ U-matic, HB, LB; ½“ VHS; ½“ Beta-max, ½“ VIDEO 2000, Betacam, MII), príslušnú infraštruktúru tv. reťazca s titulkovačom, a príslušné prechodné úložiskom.

Digitalizácia zvukových pásov si vyžaduje príslušnú historickú techniku (celostopý štúdiový mg., mg. schopný snímať pilot – Nagra 4, pol-stopé mg. Revox, štvrt-stopé mg.) v perfektnom stave, profesionálne spracovanie zvuku, dočasné úložisko a hlavne garanciu profesionálne školených kádrov, ktoré majú skúsenosť s takouto prácou. Dôležitý je aj primeraný čas spracovania zbierky pásov.

Digitalizácia fotozáberov prebehla za života povereného správcu. Z cca 40 000 fotozáberov bolo digitalizovaných cca 6500 „najlepších“ záberov.

Tvorbu databázy by mal, po úprave dát k filmovej štruktúre realizovať subjekt, ktorý sa zaoberá digitalizáciou kultúrnych objektov z oblasti tradičnej ľudovej kultúry a ich sprístupnením.

Hlavný problém celého projektu bude, ako sa k nemu postaví doterajší „správca zbierky“ Ústav hudobnej vedy SAV. Objektívnym faktom je, že ústav už dlhú dobu nemá personálne, odborné a finančné zázemie na takúto prácu lebo im na výskum stačí PC ako písací stroj. Ako sa ukázalo, za dvadsať rokov **ani nebol záujem** spoznať **skutočný obsah** zbierky, jej hodnotu (pozri kauzy ukradnutých filmov a zbierky fotozáberov) a postarať sa o pramene informácií k zbierke.

Na záver nám môžete položiť otázku PREČO?

Robíme to preto, aby sme zachovali obraz všetkých nositeľov tradícií, ktorí svojou láskou k rodnej kultúre túto zbierku vytvorili. Boli to úchvatných päťdesiat rokov stretávania sa s nefalšovanými osobnosťami, tvorcami a nositeľmi tej esencie, ktorá je v tvorivom a múdrom ČLOVEKU. Zbierku tvorili svojim nefalšovaným a jedinečným prejavom a šikovnosťou tisícky osobnosti zo slovenských dedín, lazov a mestečiek.

PRETO sa snažíme zachovať ich pamiatku zhmotnenú v obraze a zvuku.

(Vypracoval: Ing. Miroslav Ruttkay Dauko)

Bratislava 1.5.2019

Prof. Oskár Elschek – garant projektu

Ing. Miroslav Ruttkay Dauko – predseda o.z.

PS:

Zbierku vytvorili:

Oskár Elschek (1931)
František Poloczek (+)
Kliment Ondrejka (+)
Ladislav Leng (+)
Štefan Tóth (+)
Júlia Kováčová (+)
Stanislav Dúžek (1934)
Alica Elscheková (1930)
Lýdia Mikušová (1953)
Michaela Šelcová (1955)
Bernard Garaj (1960)

O zbierku sa starali:

Film – tv. záznam: Miroslav Ruttkay Dauko (1941)
Zvuk: Vladimír Šrámek (1953)
Fotodokumentácia: Tibor Szabó (+)
Slavomír Motaj (+)
Piesňová zbierka: Lýdia Mikušová (1953)

+ **externí spolupracovníci** (kameramani, tv. technici, asistenti, miestni organizátori, atď.)